

MODALITY IN THE TURKIC LANGUAGES: FORM AND MEANING FROM A HISTORICAL AND COMPARATIVE PERSPECTIVE

Rentzsch, Julian (2015), Modality in the Turkic Languages: Form and Meaning from a Historical and Comparative Perspective, Klaus Schwarz Verlag: Berlin. 315pp.

Melike ÜZÜM*

Dil Araştırmaları, Bahar 2018/22: 243-248

Kiplik, dilbilimde görünüşün ve zamanın kapsamadığı unsurların toplandığı bir çöp kutusu olarak görülmektedir. Genel olarak konuşucunun önermeye karşı yaklaşımı ve kendisiyle ilişkilendirdiği ifadeler olarak tanımlanabilen kiplik, literatürde farklı bakış açılarıyla (bilişsel, pragmatik, karşılaştırmalı, tarihsel vb.) incelenmiştir. Literatürde kesin sınırlarla sınıflandırılmayan kategorinin temelleri, dil felsefesinde açıklanan olasılık ve zorunluluğa dayanmaktadır (Auwera, Plungian 1998: 86). Olasılık ve zorunluluk temelinde kiplik kategorisi yaygın olarak devinim (dynamic), yükümlülük (deontik) ve epistemik olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmektedir. Yükümlülük kipliği işlerin durumunun (state of affairs) ahlaki kabul edilebilirliği, istenirliği, gerekliliği veya zorunluluğu ile ilgiliyken dinamik kiplik konuşura bir kapasite yükler ya da işlerin durumunda kılıcının katılıma ihtiyacı duyar. Kılıcı, çoğunlukla canlıdır, fakat cansız da olabilir (Nuyts 2001: 25). Epistemik kiplik¹ ise, konuşurun önerme hakkındaki inanç, bilgi ve gerçekle ilişkili olarak ürettiği ifadeye kattığı yorumdur.

Kipliği, genel olarak *olgusalıkdışı dünyada* konumlandırılan (Declerck 2011: 27), dildeki ifadelerin anlam öğelerine ilişkin semantik bir alan olarak değerlendirebiliriz (Bybee vd. 1995: 2). Semantiğe dayanan bir kategori olması sebebiyle sınıflandırma denemelerine rağmen kipliği diğer kategorilerden ayırmak da kendi içinde tartışmasız sınıflar oluşturmak da mümkün değildir. Yine de kiplik kategorisi son yıllarda genel dilbilimde olduğu gibi Türk dili araştırmalarında da ilgi görmekte, bu karmaşık meselenin farklı boyutları keşfedilmeye ve açıklanmaya çalışılmaktadır (örnek olarak bk. Corcu 2003, Sebzecioğlu 2004, Uzun ve Emeksiz 2006, Kerimoğlu 2010, 2011, Rentzsch 2011, 2013, Benzer 2012, Hirik 2014 vb.). Başlığını “Türk Dillerinde Kiplik” biçiminde Türkçeye çevirebileceğimiz tanıtmaya konu kitap, Türk dillerinden malzeme yardımıyla kiplik kategorisini farklı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu yazıda, yeni bir sınıflandırma önerisi sunması ve bu sınıflandırmanın zaman-görünüş-kiplik ilişkisini açık bir şekilde ortaya koymasıyla Türkoloji alanı kadar genel dilbilimi de ilgilendiren çalışma, genel hatlarıyla tanıtılmaya ve içeriği hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, melikeuzum@gmail.com

1 Rentzsch epistemik kipliğe alternatif terim olarak *subjective modality* önermektedir. Çünkü bilinçli öznenin gerçekliği değerlendirme sonucuna kipliğin bu türü için özel denilebilir (2011: 80).

Çalışmada, kiplik kategorisinin alt ulamlarını belirlemek için kullanılan parametreler işlevsellik (functional) ve anlamdır. İşlevsellik terimi, kapsam hiyerarşisine göndermede bulunmak için kullanılmıştır. Kapsam hiyerarşisi ise daha üst sınırdaki bir birimin kapsamına düşen daha alt sınırdaki bir birime göre biçimsel dilbilim birimlerinin düzeylerinin oluşturduğu nispeten dereceli anlam alanlarıdır. Kapsam hiyerarşisi, biçimsel kategoriler arasındaki ilişkiyi gösterir. Örneğin dilek bildirimi gelecek bildirimi okumasına imkan sağlar ya da gelecek bildirimi epistemik kiplik bildirimi olarak yorumlanabilir. Bu okumalar bağlama göre değişebilir ya da sistematik olarak biçimbirimin kullanımında ortaya çıkabilir. (bk. 223).

Türkoloji ve genel dilbilimin ihtiyacına yönelik olarak Rentzsch, tipolojik ve tarihsel bir çalışma yapmayı amaçlamıştır. Çalışmada, semantik ve işlevsel bir yaklaşımla art zamanlı gelişimleri de göz önünde bulundurarak günümüz Türk dillerinde ve tarihi dönemlerde kiplik sorgulanmıştır. İncelemede örnek olması ve işaretleyicilerin zaman-görünüş-kiplik bağlamında genel görünümünü tespit edebilmek için her dönemden temsili metinler belirlenmiştir. Diğer dillere nispeten Eski Türkçe detaylıca incelenmiş, örneklendirmek için malzemenin çokluğu ve farklı konularda dilin kullanım örneklerinin bulunması nedeniyle daha çok Uygur Türkçesine ait malzeme tercih edilmiştir. Rentzsch, Eski Türkçeyi incelediği bölümde veriyi değerlendirirken dikkatli olunması gerektiğini de ayrıca vurgulamaktadır. Çünkü incelenen veri standart bir dilin olmadığı bir döneme aittir. Tarihi dönemlere ait incelenen yapıların bireysel farklılıklardan mı yoksa ağız farklılığından mı, hatta keyfi mi kullanıldığını ayırt etmek oldukça güçtür.

Orta Türkçeden Rentzsch'in daha önce incelediği *Baburname* (Rentzsch 2011) (16. yy. Çağatay Dön.), *Dede Korkut Oğuznameleri* (16. yy. Anadolu Oğuzcası) ve *Codex Cumanicus* (14. yy Kıpçak Dön.) seçilmiş, bu eserler ayrıntılarıyla incelenmiştir. Temel kabul edilen bu malzeme diğer Orta Türkçe dil verileriyle de desteklenmiştir (Osmanlıca, Orta Azerice). Modern Türk dilleri arasında ise Kazakça, Özbekçe ve Türkiye Türkçesi üzerine daha çok yoğunlaşmıştır. Bunlara ilaveten Çuvaş, Yakut, Hakas, Altay, Oğuzcanın Türkiye Türkçesi dışındaki varyantları, çeşitli Kıpçak dilleri ve Modern Uygurcaya değinilmiştir. Temsili olarak belirlenen dillerden, Türk dilleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları gösterebilecek örnekler seçilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın Türk dilleri arasında karşılaştırmalı bir inceleme için temel oluşturması amaçlanmış ve bu doğrultuda belgelenen Türk dili tarihinin en eski katmanındaki durumunu tanımlamak modern Türk dillerini inceleyebilmek için ilk aşama olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada, incelenen modern dillere ait korpus güncel yazılı malzemenin temin edilmiştir. Kullanılan örneklerdeki sorunlar tartışılmış ve söz konusu işaretleyicinin standart dildeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Estetik açıdan kullanımı ya da kurallara uygun kullanımı gibi bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirilen yapıların kullanım sıklıkları çok önemli görülmemiş, dilbilgiselleşme, sözlükselleşme ya da deyimleşme yoluyla genelleşen/kalıplaşan yapılara da (*-mAsI gerek, -mAktAn aciz* vb.) yer verilmiştir.

Kiplik işaretleyiciler, semantik sınıflandırmaya göre ise; olay kipliği (event modality), epistemik kiplik ve bakış açısı kipliği (viewpoint modality) başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Rentsch'in işlevsellik temelinde görünüş kategorisini göz önünde bulundurarak yaptığı kiplik sınıflandırması şu şekildedir:

Kiplik 1 (MOD-1-olay kipliği): Kiplik unsurlar (potansiyel olarak) görünüşün kapsamına düşerler. İşlerin durumuna (state of affairs) eklenir ve işlerin durumunu anlamsal olarak yönlendirerek yeni bir işlerin durumu ortaya çıkarırlar. MOD1 ile işaretlenmiş işlerin durumu, görünüş işaretleyicisi ile birlikte kullanılabilir.

Benim otel-de biraz çalış-ma-m gerek-iyor bu gece.

ben-GEN. otel-LOK. biraz çalış-FİYE-İY.1.KİŞİ gerek-GÖR. bu gece

Yukarıda verilen örnekte MOD1 işaretleyicisi *gerek* sınırlararası (intraterminal) görünüş işaretleyicisi *-yor* ile birlikte kullanılmıştır. Burada görünüş işaretleyicisi *-yor* MOD1 işaretleyicisiyle birlikte işlerin durumunu kapsamı altına almaktadır. Kiplik çalışmalarında kullanılan işlerin durumu (state of affairs) terimi, ifadede kiplik işaretleyicisini attıktan sonra geriye kalanların tümüne atıfta bulunur: *benim otelde biraz çalış-*. Çünkü kiplik işaretleyicisinin ifadeden çıkarılmasıyla geriye kalanlar (residue situation), olgusal dışı dünyada gerçekleşen durumlar olarak temsil edilir, diğer bir ifadeyle cümlede gizlenen önerme kiplik dünyanın gerçekliğini taşımaktadır (bk. Declerck 2011: 27).

Semantik sınıflandırmada MOD1 Palmer'ın (2001) sınıflandırması göz önünde bulundurulurken olay kipliği ile ilişkilendirilir. Eyleme yöneliktir. İfadeye olasılık, zorunluluk ya da istek anlamlarını verir (s. 86-167).

Kiplik 2 (MOD-2-görünüş kipliği): Kiplik unsurlar görünüşle aynı katmanı paylaşırlar ve görünüş işaretleme özelliği açısından görünüşle ortaklırlar. Bu nedenle ikisi birden aynı yüklem eklenemezler. Birlikte kullanımlarında; iki farklı fiille kombinasyonları görülebilir; *bilmiş olun²* vb. İki unsur modern Türkçede dilbilgiselleşmiş bir kombinasyon oluşturabilir; *-(y)AcAk ol-d-u* ya da bir yardımcı fiil olmadan birlikte kullanıldıklarında işlev farklılığı ortaya çıkar; *-yor-sa³*. MOD2 işaretleyicileri işlerin durumuna eklenirler ve MOD1 gibi eyleme yöneliktirler. Fakat MOD1 gibi işlerin durumuna anlamsal olarak etki etmezler. İşlevsel özelliğinden dolayı görünüş işaretleyicilerine benzer şekilde zaman işaretleyicileri ve MOD1 işaretleyicileriyle birlikte kullanılabilirler. Örneğin *...gerekecekti* ile kurulan bir cümlede MOD1 *gerek-*, MOD2 *AcAk-* ve zaman işaretleyicisi *DI* kullanımı görülür (15-16). Semantik açıdan ileriye yönelik (prospective), duygusal (emotive) ve koşul (conditional) olarak üç alt kategoriye ayrılır. (s. 168-222).

1. İleriye yönelik bildirimler, sınırlararası (non-intraterminal) ve biten sınırı olmayan (non-postterminal) anlamlarını taşırlar. Bir bakış noktasında olayı olgusal olarak sunmazlar. İşaretleyici, olayın ya da durumun gelecekte gerçekleşeceği ya da halihazırda vuku bulduğu gibi anlamlar yükleyebilir. Bu semantik profil çok farklı kiplik okumalar üretir; örneğin *-DAÇI*, *-GAy* vb. bağımlı biçimbirimleri genel özellikler, alışkanlıklar ve eğilimler için kullanılırlar.

2 Görünüş işaretleyicisi emir kipliği ile birlikte kullanılmıştır (bk.168).

3 *-(y)SA* şeklinde kopula üzerine gelen biçimbirim önermesel bir işaretleyici olarak koşul bildiren *-SA*'dan açıkça farklıdır (s. 169). *-(y)SA* gerçekliği tartışılabilen bir yapıya gelirken *-SA* işlerin durumuna gelir.

2. Duygusalılık işaretleyicileri, bilinçli öznenin bir eylemin gerçekleşmesinin istenirliği, gerekliliği ya da izin verilebilirliğine yönelik hissel, zihinsel veya ahlaki yaklaşımlarını bildirirler (s.17). Alt kategorileri ise; isteme, gereklilik ve zorunluluk kavram alanlarını kapsayan emir (imperative), Eski Türkçede $-(A)yIn$, $-(A)Ilm$ ve $-zUn/-sUn$, $-zUnlar$ şeklinde olan niyet ya da bir eylemi gerçekleştirmeye yönelik hazır olunma durumunu bildiren gönüllülük (voluntative), ayrıca istek, gereklilik izin içeriklerini taşıyan ve kişilere göre çekimlenebilen istemedir⁴ (örneğin $-GAy$, $-mAll$) (bk. 178-194).

3. Türk dillerinde koşulun iki işlevi görülür: koşul cümlesinde öncülün yüklemine işaretlemek ve bitimli duygu işaretleyici (emotive) bir yapı gibi işlev görmek. $-sAr$ ve bu biçimbirimden gelişen yapıların kullanımında oluşturduğu ifadeler, koşula bağlı olarak kullanılan ana cümlenin önerme özelliği taşıdığı durumlarda olgusalılık açısından değerlendirilebilmektedir. Bu başlık altında $-sA(r)$ 'ın kullanımları, *er ser*, *bolsar* ve günümüz Türkçesinde $-(X)r$, $(X)yor$, $-DI$, $-(y)AcAk$ kombinasyonları örneklendirilerek değerlendirilmiştir.

Kiplik 3 (MOD-3- epistemik kiplik): Bu tür kiplik işaretleyicileri ifadede önerme içerirler ve işaretleyici bütün cümleyi etkiler. Dizimsel hiyerarşiye göre ise MOD3 işaretleyicileri görünüşü kendi kapsamlarına alabilirler. Diğer kiplik türlerinden farklı olarak konuşurun yaklaşımı önermeye yöneliktir ve semantik açıdan epistemik kiplikle ilişkilendirilirler (223-294). Rentsch, MOD3 kullanımını şu şekilde örneklendirmektedir: *Okuyor olması lazım/muhtemel, okuyordur, okuyor olamaz.*

Pragmatik düzlemde MOD1 unsurları ileriye yönelik, duygusal ve/veya epistemik kiplik işaretleyicilerinin alanını kapsayabilir ya da MOD2 unsurları epistemik alanı içine alabilirler. Örneğin ileriye yönelik kiplik işaretleyicileri düzenli olarak epistemik okumalara izin verir; örneğin $-sA$ *kerek* orijinalinde olay kipliği işaretleyicisidir fakat bazı Türk dillerinde tamamıyla epistemik kiplik işaretleyicisi haline gelmiştir; *Saat 6, okuldan dönmüş olsa gerek.*

Sınıflandırmada üç kiplik türünün işaretleyicilerinin birlikte kombinasyonları da mümkündür. Hiyerarşik dizime göre MOD1 $-(y)A bil$ -+MOD2 $-mAll$ +MOD3 $-DIr$ şeklinde kullanımı görülür.

Kiplik kadar görünüşün de önemli bir yere sahip olduğu çalışmada Rentsch, görünüş anlayışında Johanson'a (2000) bağlı kalmıştır. Buna göre görünüş, verilen bir bakış noktasından eyleme yönelik yaklaşımı kodlamaktadır (2015: 12). Yine örneklerin transkripsiyonunda da Johanson ve Csato'nun (1998: XVII-XXII) ilkelerini izlemeyi tercih etmiştir. Türkçede ve Özbekçe örneklerde ise resmi yazı diline bağlı kalmıştır.

Çalışmayı genel hatlarıyla özetleyecek olursak 1. Bölümde çalışmanın amacı, kiplik unsurları sınıflandırmada kullanılan kriterler, veri sağlanan Türk dilleri ve kitap bölümlerinin kısaca tanıtımıyla giriş yapılmaktadır. Türk dillerindeki kipliğin işlevsel kombinasyonları, yukarıda açıklanan üç kiplik türünün bir yükleme gelebilmesi: *ayrılabil-meli-dir* MOD1+MOD2+MOD3 ve istisnai durumlara da dikkat çekilmektedir:

4 Optative karşılığı olarak kullanılmıştır. Kaynaşık duygu kiplikleri için kullanılmaktadır. Teorik olarak arzu, istek, zorunluluk, izin bileşiklerini içerirler (bk. 187).

anlamsal nedenlerle emirin geçmiş zamanda çekimlenememesi vb. 2. Bölümle inceleme başlar ve Eski Türkçenin kiplik sisteminin analizine yer verilir. Eski Türkçe değerlendirilirken kendi içinde tarihsel dilbilim mikro olarak uygulanmış; bu yönetime göre yazıtlar Mani dinine ait metinlerden, Mani dinine ait metinler de Budizme ait metinlerden daha eski kabul edilmiştir. Rentzsch, Eski Türkçe ve günümüz Türkçesinde kiplik işaretleyicilerin hemen hemen aynı olduğuna dikkat çeker. Ayrıca çalışmada sunduğu sınıflandırma denemesinin Türk dillerinin ötesinde Moğolca, Tunguzca gibi akrabalık ilişkisi kurulan diller için de geçerli olabileceği görüşünü açıkça belirtir. Kitapta, Eski Türkçedeki kiplik unsurlar değerlendirildikten sonra bir bütün olarak Türk dillerinin kiplik incelemesi yapılmıştır. 3. Bölümden 5. Bölüme kadar Orta Türkçeden Modern Türkçeye Türk dilinin varyantlarından örnekler aracılığıyla zengin bir veri sunulur. Çalışmada her dil kiplik açısından ayrıntılı incelenmemiş, Türk dillerinden ilginç örnekler genel bir yaklaşımla bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Üzerinde durulan Türk dillerinin kiplik açısından benzer ve farklı yönlerine işaret edilmiştir. Yukarıda içeriği hakkında bilgi verilen kiplik türleri çalışmada, ayrı bölümlerde incelenmiştir: 3. Bölüm 1. tip kiplik, 4. Bölüm 2. tip kiplik ve 5. Bölüm ise 3. tip kiplik üzerinde durmaktadır. Bölüm 6’da Türk dillerinde kiplik ifadelerde kullanılan başlıca bağımlı biçimbirimler ve morfosentaktik işaretleme yolları örneklerle kısaca anlatılmıştır; örneğin MOD1 işaretleyicileri genelde yardımcı fiille kurulan yapılar, MOD 2 işaretleyicileri eklerle işaretlenmektedir. En son bölümde ise anlambilimsel sorunlar tartışılarak bulgular genel dilbilimin ışığında değerlendirilmiştir.

Rentzsch; zaman, görünüş ve kiplik ilişkisinden hareketle görünüşün zaman ve kiplik işaretleyicilerine gelişebileceğini göstermiş, geçiş aşamasında iki anlam alanını da kapsayabileceği durumlara dikkat çekmiştir. Bu geçiş aşamalarını örneklendirerek ele alması ve bu durumları da içine alan sınıflandırmasıyla hem dilbilim hem de Türkolojiye büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca Rentzsch, kiplik alanındaki inceleme ölçütlerine dikkat çekmiş çalışmalardaki eksik gördüğü konulara da değinmiştir. Örneğin Türk dillerinde iç katılımcı ve dış katılımcı zıtlığı zorunluluk alanında belirmemektedir: MOD1’in zorunluluk anlamının ortaya çıkışında içsel mi dışsal mı etkenlerin rol oynadığı alıcıya iletilmez; *Ayşe eve gelmesi gerek* dediğimizde işaretleyici yönelen gücün niteliğini bildirmez.

Genel dilbilimin verilerinin doğrudan Türkolojiye uygulanması genellikle yanıltıcı olmaktadır. Bu çalışmada ise mevcut malzemeden hareketle bir yaklaşım geliştirilmiş, Türk diline en uygun olabilecek kategoriler oluşturulmaya çalışılmıştır. Görünüş-zaman-kiplik işaretleyicilerinin aralarındaki ilişkiler göz önünde bulundurularak kiplik kategorisi ilk defa sistemli olarak Türkçe örneklerden hareketle incelenmiştir. Bu bağlamda işlevsel katmanlarla işaretledikleri anlam alanının uyumu dizimsel hiyerarşi açısından değerlendirilmiştir. Eski Türkçeden başlanılarak tarihsel yaklaşımla kiplik unsurların incelenmesi, Eski Türkçenin anlamlandırılmasına ve kiplik işaretleyicilerin belirlenmesine katkı sağlamak yanında modern Türkçedeki bazı kiplik unsurların kökeni, gelişimi, semantik alanları ve kullanımlarının çözümlenmesini de kolaylaştıracaktır. Ancak örneklerin alındığı ileri sürülen iddiaların geçerliliğini etkilemektedir. Örneğin Eski Türkçe için tarihi metinlerde standart bir dilin olmaması ve ağız özelliklerinin metinlere yansması, bu kaynakları kiplik incelemeleri için

uygun kılarken, modern Türkçe üzerindeki kiplik incelemelerinde konuşma dili yerine romanlardan örnek seçilmesi tartışılabilir. Romanlarda yazar edebi gücünü yansıtmak için sanatsal bir dil kullanmaktadır. Bu durum idiolekt mi sosyolekt mi, keyfi mi dilbilgisi kurallarına uygun mu? vb. soruları kadar önemlidir.

Sonuç olarak konunun ele alınışı ve incelenen ifadeler, dilbilim ve Türkoloji alanındaki tipoloji çalışmaları ve teori kurmak için örnek oluşturmaktadır. Bu nedenle kitabın tarihi ve modern Türk dilleri üzerine yapılan kiplik çalışmalarında temel kaynak olarak kullanılacağı açıktır. Dilbilim ve Türkolojiyi birleştiren bu tür çalışmaların artması Türk dillerini hem genel dilbilim çalışmalarında önemli bir konuma taşıyacak, hem de Türk dili incelemelerini geliştirecektir.

Kaynaklar

- BENZER, Ahmet (2012). *Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- BYBEE, Joan, Suzanne, Fleischman (1995). "Modality in grammar and discourse: An introductory essay", *Modality in Grammar and Discourse* (Haz. J. Bybee, S. Fleischman), Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, s. 1-14.
- CORCU, Demet (2003). "The scope of epistemic modal adverbs on deontic necessity in Turkish and English", *Proceedings of ESSLI'03 Workshop 'The Meaning and Implementation of Discourse Particles* (Haz. Manfred Stede, Henk Zeevat), 15th European Summer School in Logic, Language and Information August 18-29, Technical University of Vienna, s. 73-81.
- DECLERCK, Renaat (2011). "The definition of Modality", *Cognitive Approaches to Tense Aspect and Epistemic Modality* (Haz. Adeline Patard, Frank Brisard), Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, s. 21-44.
- HİRİK, Seçil (2014). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*, Doktora Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- KERİMOĞLU, Caner (2010). "On the Epistemic Modality Markers in Turkey Turkish: Uncertainty", *Turkish Studies*, Volume 5/4 Fall, s. 434-478.
- KERİMOĞLU, Caner (2011). *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*, İzmir: Dinozor Yayınları.
- NUYTSs, Jan (2001). *Epistemic Modality, Language, and Conceptualization*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- RENTZSCH, Julian (2011). "Modality in the Baburnama", *Turkic Languages*, S. 15, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, s. 78-123.
- RENTZSCH, Julian (2013). "Türk Dillerinde Kipsellik ve Kipselliğin Anlambilimsel Haritası", *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 67, Ankara, s. 129-168.
- SEBZECİOĞLU, Turgay (2004). "Türkçede Kip Kategorisi ve -yor Bıçımbiriminin Kipsel Değeri", *Dil Dergisi*, S.124, Ankara, s. 18-33.
- UZUN, L., EMEKSİZ, E.Z. (2006). "Irrealis Modality and specificity in Turkish discourse". *Advanced studies in Turkish linguistics*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- VAN DER AUWERA, Johan, Vladimir A., Plungian (1998). "Modality's Semantic Map", *Linguistic Typology*, S. 2, s. 79-124.
- JOHANSON, Lars (2000). "Viewpoint operators in European languages", *Tense and aspect in the languages of Europe* (Haz. Östen Dahl), Berlin-New York: Mouton de Gruyter, s. 27-187.
- JOHANSON, Lars, Éva Á., Csató (1998). *The Turkic Languages*, London-New York: Routledge.